

ΚΥΜΟΘΟΗ

Μὰ ἰσὺ σὰ νὰ λουλούδιασες τὸ χάσμα
πᾶνοιξε τῷ γριῷ χέρι τοῦ σεισμοῦ!
Ψυχὴ, τί θέλεις ἀπὸ μὲ; Εἶσαι πλάσμα
ἢ τὸ φάντασμα τοῦ ἀλιωτοῦ καημοῦ;

Στοὺς θαλινοὺς οὐρανοὺς τὸ ἀνάβλεμμά σου
καρφώνεται κ' ἐκείνοι ξεκινοῦν
γινὰ νάρθουν πιδ σιμά, τῆς ζωγραφιάς σου
πολεμῶντας κορνίζες νὰ γενοῦν.

Στὸ πρόσωπό σου δυὸ στοιχιδά κονεύουν,
δυὸ ἀζωγράφιστα μάτια λατρευτά·
μάχονται μέσα ἐκεῖ καὶ βασίλευουν
ἡ νύχτα καὶ ἡ αὐγὴ ζευγαρωτά.

Καὶ τὰ χέρια σου τὰ λαχταρισμένα
καὶ τὰ χέρια σου τὰ λειτουργικά,
καὶ ὑψώνονται καὶ ἀνοίγονται γραμμένα
νὰ μοιράσουν καινούρια ριζικά.

Κορώνα τοῦ βραδιοῦ νά! τὸ φεγγάρι,
καὶ κορώνα εἰς' ἐσὺ τοῦ φεγγαριοῦ,
ἀπάνου ἀπ' ὅλα τῆς ψυχῆς ἡ χάρη
μὲ τὴν ἄχνα τοῦ μαργαριταριοῦ.

Στὴ δούλεψή σου καὶ καρδιές καὶ μοῖρες,
ἀνθεὶ καὶ ἡ πέτρα ἀπὸ τ' ἀκκούμπισμά σου.
'Απὸ τοῦ Κολωνοῦ τῆς δόξιας πῆρες
τὸ μίλημά σου.

1900

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Ποιά θὰ εἶνε τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς πνευματικῆς δημιουργίας ὑστερ' ἀπὸ τὸν πόλεμο, τὰ ἰδανικά τοῦ ἀνθρώπου νοῦ στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης; Προμαντεύει ἡ σκέψη μας τὸ καινούργιο βασίλειο τῶν ἰδεῶν, ποῦ ἴδρυσεν γι' αὐτὴν ὁ πόλεμος. Ἐνας κόσμος παλιός, γερασμένος συντρίβεται κ' ἐπάνω στὰ συντρίμια του θεμελιώνεται κάποιος ἄλλος. Δὲν παρουσιάζεται ἀκόμη συγκροτημένος, καθωρισμένος· ἀλλὰ μέσα στὸ γλυκὸ φῶς τῆς νέας ἀνατολῆς ξεχωρίζουμε καθαρὰ τὴν ὑπόστασή του. Ἴσως ν' ἀντικρύσουμε ἀκόμη κάμποσο καιρὸ ν' ἀντικρύσουμε τὸ τέλει φανέρωμά του· μὰ δὲ μᾶς λείπει καθόλου ἡ πίστη κ' ἡ πεποίθησι, πῶς τὸ φανέρωμα αὐτὸ θὰ γίνη μιὰ μέρα, ὅχι καὶ παραπολύ μακρινή. Καὶ θὰ γίνη, ἐπειδὴ τὸ ἀντίθετο θὰ ἦταν πρᾶγμα ὅπως διόλου ἀφύσικο. Οἱ μεγάλοι πόλεμοι καὶ τὰ μεγάλα κοινωνικά ἀνακατώματα πάντα γίνονται ἀφορμὴ μεγάλης ἀλλαγῆς τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος.

Ποτὲ τὴν ἀνθρωπότητα δὲν τὴν ἐσυντάραξε τόσο δυνατὸς κλονισμός, ὅσο τώρα μὲ τὸν πόλεμον αὐτῶν τῶν ἐθνῶν. Ἴσως - ἴσως τέτοια μεγάλη κοινωνικὴ μεταβολή, σὰν τὴ σημερινή, νὰ μὴ τὴν ἐδοκίμασε μήτε

καὶ μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μ' ὅσο κι' ἂν ἀναποδογύρισε ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ τὴν ψυχικὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος, πάντα ὁ καινούργιος κόσμος ἐκράτησε παραπολύ μέρος κι' ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ παλιοῦ. Ἀκόμη αὐτοὶ οἱ ἐρημνευτὲς καὶ τιτλοῦχοι τῆς νέας θρησκείας, οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὰ σπουδαιότερα ἐπιχειρήματά τους γιὰ ν' ἀποδείξουν τὸ μεγαλεῖο τῆς καὶ γιὰ νὰ τὴν στερεώσουν στὴ συνείδηση καὶ στὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἐπιχειρήματά τους γιὰ τὴ μεγάλη ἠθικὴν ἀξία τῆς τὰ ἐπαιρναν ἀπὸ τοὺς παλιότερους· φιλοσόφους καὶ ποιητές. Ὁ νέος κόσμος δὲν παρουσιαζόταν σὰν κάποιος ἐπαναστατικὸς ἀντικαταστάτης τοῦ παλιοῦ, ἀλλὰ περισσότερο σὰν φυσικὸς διάδογός του. Οἱ γενικὲς ἰδέες κι' ἀρχές δὲν ἄλλαξαν καὶ πολὺ. Ἐμενεν ὅπως διόλου ἀπειραχτὴ ἡ ἰδέα τῆς κυβέρνησις τῶν λαῶν ἀπὸ ὀρισμένα ἄτομα, ἡ ἰδέα τῆς ὀρισμένης πατρὶδας, ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους καθὼς τὴν εἶχαν καθορίσει παλιότεροι νομοθέτες, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε στὰ γενικώτερα. Εἶπεν εἰπεῖ ὁ Χριστὸς «μὴ ποιμὴν καὶ εἰς ποιμὴν» κι' ἄλλες ἀπολυτρωτικὲς διδασκαλίαι, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ τὰ λόγια του αὐτὰ ἐκρίθησαν οὕτω· κ' ἔτσι ἡ καθ'αυτὸ κοινωνικὴ μορφή τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἔλλαξε καὶ πολὺ (γιὰ νὰ μὴν εἰποῦμε καθόλου.)

Σήμερον ὁμως οἱ ἰδέες, ποῦ (καλλιεργημέναις κάπως συστηματικὰ καὶ ἐπίμονα ἀπὸ καιρὸ) ξεπροβαίνουν ὀρμητικὲς κι' ἀπαιτητικὲς, προμηνεῦν τὴν ἀληθινὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν, τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην, ποῦ θ' ἀλλάξῃ ὅπως διόλου τὴ μορφή τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν εἶνε δύσκολο νὰ τὸ νοιώσουμε τοῦτο καθαρά, ἅμα στηλώσουμε λίγο προσεχτικὸ τ' αὐτὴ γιὰ ν' ἀκούσουμε στὸ καθ'αυτὸ νόημά του· τίς φωνές, ποῦ ἀφίπνουν οἱ διάφοροι λαοὶ καὶ τὸ τρίξιμο ἀπὸ τὸ συγκλονισμό, ποῦ φέρνει ὁ δυνατὸς σεισμός τῶν ἰδεῶν. Τ' ἀντικρύζουμε τὰ καινούργια ἰδανικά τῆς ἀνθρωπότητος, μ' ὅσο κι' ἂν παλιότερες κυρίαρχιες στὸ νοῦ μας καὶ στὴ θέλησή μας προσπαθοῦμε νὰ μᾶς ἐμποδίσουν τὸ φανέρωμά τους. Ὁ διανοητικὸς μας κόσμος προετοιμάζεται, ἂν δὲν εἶνε κ' ἔτοιμος, γιὰ τὴν ἐρχόμενη ἀλλαγὴν του. Πεποίθησις στερεωμένη μέσα μας σαλεύονται σύρριζα καὶ λίγο θέλουν ἀκόμη γιὰ νὰ σωριστοῦν τελειωτικὰ σὲ συντρίμια.

Ὅ,τι γίνεται στὴν κοινωνικὴ καὶ στὴν πολιτικὴν περιοχὴ, γίνεται καὶ στὴν καθ'αυτὸ πνευματικὴ. Στὴν περιοχὴ τῆς πνευματικῆς δημιουργίας· στὰ γράμματα καὶ στὴν τέχνη. Καινούργιαι ἰδέες κ' ἐδῶ καὶ καινούργια ἰδανικά. Ὁ φυσικὸς νόμος. Ἀλλάζουν οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς, ἀλλάζει κ' ἡ ἐπίδρασις τῆς στὸ πνεῦμά μας. Κ' ἔτσι γίνεται πολὺ φυσικὸ καὶ τὸ ν' ἀλλάξῃ κ' ἡ ἀντίληψίς μας γιὰ κάποιες γενικώτερες ἀρχές, ποῦ κανονίζουν ἀκόμη σήμερον τὰ κύρια φανέρωματά τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας. Συνακόλουθο στὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν θὰ εἶνε καὶ τὸ γκρέμισμα ἀπὸ τὸ στηλοβάτη, ὅπου τοὺς εἶχαν στήσει οἱ αἰῶνες κ' ἡ ἀνθρώπινη κρίσις, κάποιων πρωταθλητῶν τῆς διανοητικῆς ζωῆς. Ποιητὲς καὶ λογογράφοι καὶ φιλόσοφοι καὶ καλλιτέχνες, ποῦ ὡς τώρα τοὺς θαυμάζουμε καὶ τοὺς νοιώθουμε σὰν δυνάστες τῶν στοχασμῶν μας καὶ τοῦ ἠθικοῦ μας, αὐτοὶ, ἂν ὅχι καὶ σήμερον, θὰ μᾶς εἶνε ἀδιάφοροι ἢ τὸ πολὺ - πολὺ σὰν ἐποχῶν ἄλλων ἀπλοῖ ἀντιπρόσωποι, ποῦ δὲ θάχουν καμιάν ἐπίδρασιν ἐπάνω μας. Ὅταν οἱ ἰδέαι αὐτῶν, τὰ ἰδανικά τους, τὸ πνεῦμά τους δὲν ἀνταποκρίνονται στὸ δικὸ μας πνεῦμα, καὶ στὶ